

مسأله شرّ

و راز تفاوت‌ها

مسأله شر

و راز تفاوت‌ها

محمد صفر جبرئیلی

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

طراح گرافیک: محمد توکلی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

چاپ اول: ۱۳۸۵

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۴۰۰ تومان

کانون اندیشه جوان

جبرئیلی، محمد صفر

مسأله شر و راز تفاوت‌ها / محمد صفر جبرئیلی، - تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۸۵.

۹۶۴-۸۷۱۱-۷۳۰۹ ۱۱۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیا

۱. غیر و شر (اسلام)، ۲. عدل الهی، الف. کانون اندیشه جوان، ب. عنوان.

م ۵ ج ۲ / ۷ / ۲۹۹ BP ۲۹۷ / ۴۲

کتابخانه ملی ایران ۳۹۹۹۲ - ۸۴ م

نمایشگاه و فروشگاه دانش: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی،

پلاک ۲۷۱/۱ تلفن ۸۸۷۳۰۴۹۶ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

۷	پیشگفتار
۹	مقدمه

۱۱ فصل اول: کلیات

۱۳ ضرورت مسأله شرور. ۱۶ پیشینه بحث. ۲۲ یادآوری. ۲۴ تعریف
خیر و شر. ۲۵ ماهیت شر. ۲۹ اقسام شر. ۳۲ نکته.

۳۵ فصل دوم: کجایی شرور «علت فاعلی و اسباب پیدایش»

۳۷ نقش علم خداوند و عمل انسان در پیدایش شرور. ۴۱ زمینه‌ها و
عوامل پیدایش شر. ۴۲ نفس انسان «هواخواهی». ۴۳ گناه. ۴۵ واکنش در
پایین‌ترین حد ممکن. ۴۶ جهل و نادانی. ۴۹ چند پرسش.

۵۷ فصل سوم: چوایی شرور «علت غایی، اهداف و اغراض، آثار و فواید شرور»

۶۰ آشتی با خود و خدا. ۶۰ تواضع و فروتنی. ۶۲ آزمایش و امتحان.
۶۵ پند و عبرت. ۶۷ شکوفایی و تکامل. ۶۹ صبر و استقامت. ۶۹ پرسش.

۷۵ فصل چهارم: شر و تقدیر الاهی

۷۷ الف. تقدیر الاهی در افعال اختیاری. ۷۸ ب. تقدیر الاهی در افعال
غیر اختیاری فردی. ۷۹ ج. تقدیر الاهی در افعال غیر اختیاری اجتماعی.
۸۰ چند نکته.

۸۳ فصل پنجم: شر و صفات الاهی

۸۵ اشکال شرور در صفات خداوند. ۸۷ منشأ اشکال شرور. ۹۰ راه‌حل‌ها

و پاسخ‌ها. ۹۲ نظریه نیست‌انگاری شر. ۹۴ نتیجه و ثمره این دیدگاه.
 ۹۷ نظریه هست‌انگاری تقسیمی. ۱۰۰ دیدگاه قرآن. ۱۰۲ نظریه ترکیبی
 (از هست و نیست یا وجود و عدم). ۱۰۲ نسبی‌انگاری شرور.
 ۱۰۴ تفکیک‌ناپذیری خیر و شر. ۱۰۶ خصوصیات جهان ما. ۱۰۶ مادی
 بودن. ۱۰۷ هم‌بستگی و «اندام‌واره بودن» اجزای جهان. ۱۰۹ حاکمیت
 «قانون کلی» در اداره جهان. ۱۱۰ حاکمیت «نظام کل» بر جهان.
 ۱۱۱ «ذاتی» بودن نظام جهان. ۱۱۲ پرسش اول. ۱۱۳ الف. خاستگاه
 شرور، ماده و مادیات است. ۱۱۴ ب. در مجردات شر راه ندارد.
 ۱۱۴ پرسش دوم. ۱۱۶ عرضی بودن شرور. ۱۱۸ دیدگاه قرآن کریم.
 ۱۱۹ پرورش روح. ۱۲۲ دفاع مبنی بر اختیار.

فصل ششم: عدل الهی، تفاوت‌ها و تبعیض‌ها ۱۲۹

۱۳۳ تفاوت آری تبعیض نه. ۱۳۴ راز تفاوت‌ها. ۱۳۷ ضرورت
 تفاوت‌ها. ۱۳۹ تفاوت ظرفیت‌ها. ۱۴۱ دیدگاه قرآن. ۱۴۲ نکته.

کتابنامه ۱۴۵

۱۵۱ منابع برای مطالعه بیشتر.

پیشگفتار

گرانگه جهان جدید، طرح پرسش‌ها و آموزه‌های معرفت‌شناختی تازه است. اکنون در آشوبناکی روزگار معاصر، بشریت نیازمند به همواره دیگرگونه زیستن، خرد را چراغ افق‌های تاریک فرادست کرده است. بی تردید، امروزه هر ذهن اندیشنده ژرف‌کاو، در هر سرزمین و به هر آیین، با این پرسمان جدی تاریخی رویاروست که: «ما، در کجای جهان ایستاده‌ایم؟»

با برآمدن آفتاب درخشنده و فروزنده انقلاب اسلامی در سرزمین ما، هویت فرهنگی و تاریخی ایرانیان، در فصل تازه خویش، طلیعه تمدنی تازه را نوید می‌دهد که بر بنیاد ایستارها و انگاره‌های قدسی دین شکل می‌گیرد. نیز از این روست که در بستر این تمدن‌سازی ایمانی، چالش‌های مرتبط با عرصه‌های دین و تدین، دانش و پژوهش، علم و فن‌آوری و مفاهیم و سازه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، همه و همه، با همراهی بی‌شماری از پرسش‌های درازدامن و نفس‌گیر، در حیات جمعی ما، به ویژه در میان دانشجویان پرسنده و پژوهنده، بسط یافته‌اند. ذهن تکاپوگر و فرهیخته دانشجوی معاصر، نیازمند آن است که در فرایند هم‌ارزی و یا تقابل نهادهای مدرن و ساختارهای برآمده از آن‌ها با لایه‌های تمدن شکوهمند اسلامی برای انبوه پرسش‌های خویش

پاسخ‌هایی سخته و سنجیده بیابد.

روشنفکران و اندیشه‌ورزان ما، اکنون و بیش‌تر و ژرف‌تر از هرگاه دیگر، باید به بازسنجی دستاوردهای عقلانیت مدرن پردازند و ایستاده بر سکوی استوار مشرب مشرقی خویش، در بازتولید اندیشه‌های مینوی و ادبیات معنوی، طرحی نو دراندازند. افسون‌زدایی از ساحت افق‌های مادی‌گرایانه و فراوری نگره‌های نو، متناسب با شیون حیات امروزیین آدمیان، نخستین و بایسته‌ترین مسؤولیت خردورزان است.

کانون اندیشه جوان، چونان نهادی برآمده از متن ناگزیر بایسته‌ها و ضرورت‌ها، می‌کوشد تا به مدد همت بلند ارباب دانش و پژوهش و با هدف بسط و توسعه فرهنگ فیاض دین، نیازهای فکری جوانان دانش‌پژوه را به فراخور توانمندی‌های خویش پاسخ گوید و قیسی از مشعل هماره فروزان لاهوت را در پیش چشم‌های نگرنده و نگران آنان بدارد؛ باشد که این نهال نو، روزاروز، برگ و باری تازه گیرد و طراوت و شادابی افزون‌تر پذیرد.

این کتاب، حاصل یکی از همین کوشش‌های همدلانه و همراهانه در باب بررسی شرور و تفاوت‌هایی است که در سراسر عالم مشاهده می‌شود، که به بررسی آن‌ها و ارتباط‌شان با حکمت و عدالت پروردگار عالم می‌پردازد. تلاش محقق گرامی، جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای محمدصفر جبرئیلی را ارج می‌نهم و امید می‌بریم که این مکتوب در سبزه‌ای روشن فراروی خوانندگان ارجمند بگشاید و بر خردمندی و خرسندی آنان بیافزاید.

مقدمه

بحث شرور از جمله مسائلی است که هر انسانی را به تفکر وامی‌دارد و پیشینه طرح آن به روزهای نخستین حیات بشری بر می‌گردد و قرن‌ها افکار فیلسوفان و اندیشمندان را به خود مشغول ساخته است و از همان گذشته‌های دور، راه‌حل‌ها و رهیافت‌هایی برای حل آن ارائه شده است.

هر چند سابقه طرح راه‌حل‌های عقلی - فلسفی به یونان قدیم و افلاطون و ارسطو بر می‌گردد، اما متفکران و اندیشمندان مسلمان بهتر و جامع‌تر به بررسی این مسأله پرداخته و راه‌حل‌های منطقی‌تر و متقن‌تری ارائه کرده‌اند. این نیز به جهت برخورداری از تفکر عقلانی برگرفته از قرآن کریم و احادیث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام است که با رعایت اعتدال و توجه به زوایای مختلف به طرح مباحث پرداخته می‌شود.

دانشمندان غربی در قرن‌های اخیر و بعد از عصر روشنگری، گاه دچار افراط شده و در مواردی رو به الحاد و یا شکاکیت و لادری‌گری نهاده‌اند. هر چند در میان آنان شخصیت‌های ارجمندی هستند که پاسخ‌هایی نزدیک به پاسخ‌های مسلمانان ارائه کرده‌اند که داد و ستد فکری اسلام و مسیحیت، اعتدال و سلامت اندیشه آنان از جمله عوامل این نزدیکی و تقریب است.

نوشتار حاضر کوشیده است تا ضمن تبیین اشکال شر و ارائه راه‌حل‌های مطرح شده - البته نه همه آن‌ها - جایگاه شر را در تقدیر و سرنوشت بیان کند و نکاتی را در چرایی تحقق شرور عرضه بدارد. و علاوه بر طرح دیدگاه اندیشمندان غربی تفکر قرآنی و احادیث اسلامی را با تفسیر و تبیین اندیشمندان اسلامی به مخاطب ارجمند تقدیم بدارد.

در میان اندیشمندان و متفکران اسلامی بیش‌ترین استفاده از آثار علامه شهید مرتضی مطهری رحمته‌الله، علامه طباطبائی رحمته‌الله و استاد ارجمند آیه‌الله سبحانی و مفسر بزرگوار آیه‌الله جوادی آملی شده است. از اندیشمندان غربی نیز از آثار فیلسوفان معاصر: جان هیک، الوین پلاتینیچا و مایکل پترسون، بیش‌ترین بهره برده شده است.

از استاد ارجمند جناب مستطاب آقای خسرو پناه که انگیزه اولی تهیه نوشتار را مدیون ایشانم و از دوستان بزرگوارم آقای دکتر محمد محمدرضایی و آقای مهدی صنیمی که با مطالعه آن نکاتی را تذکر دادند سپاسگزارم.

رعایت حوصله مخاطب، پرهیز از نقل اقوال متعدد و رعایت اختصار در طرح مباحث دغدغه جدی نگارنده بوده است.

اگر به برکت آیات و روایات و یمن نام بزرگان ثوابی بر این اثر مترتب باشد آن را به روح مادر خدایا مرزم تقدیم می‌کنم.

محمد صفر جبرئیلی